

טומאת יולדת

מדוע להבדיל יולדת זכר מנקבה?

מבוא

לפי מסורת העדה אישה נידה ישבה מחוץ מכפר בבית מיוחד שבעה ימים כימי נידתה ואחר שטהרה ותטבלה חזרה לביתה. גם היולדת התרחקה מביתה 40 יום לזכר ו80 יום לנקבה ע"פ הכתוב בתורה:

ב"אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים כימי נדת דותה תטמא. א וביום השמיני ימול בשר ערלתו. ב ושלושים יום ושלושת ימים תשב בדמי טהרה בכל קדש לא תגע ואף המקדש לא תבא עד מלאת ימי טהרה. ב ואם נקבה תלד וטמאה שבעים כנדתה וששים יום וששת ימים תשב על דמי טהרה" (ויקרא יב)

מדוע מבדילה התורה בין לידת הזכר לנקבה, הבדלה ההופכת במסורת העדה מהבדל טקסטואלי למציאות חיים ממשית ושהייה ארוכת טווח מחוץ לבית?

חשוב לציין ש'ביתא ישראל' התייחסו לכפריהם כמחנה שכינה, והקפידו גם בבית על כל דיני הטהרה כבמקדש. לכן טומאת היולדת ל80 יום לא השאירה ברירה אלא לייחד לנשים בית נפרד לתקופה זו.

הדיון שלפנכם עוסק **בטעם** המצווה המפורשת בספר ויקרא, המחלק בין טומאת לידת זכר לנקבה.

פרשנים רבים לאורך הדעות נתנו טעמים ונימוקים שונים להבדל זה. חכמים רבים ראו בו הבדל מהותי בין האיש לאישה הגורם לטומאה חמורה יותר בלידת נקבה. אך יש שראו בכך הבדלים טכניים בלבד.

העמדות:

- א. **הבדל מהותי:** חכמים לאורך הדורות ראשונים ואחרונים הסבירו שישנו הבדל מהותי בין האישה לאיש.
 1. **סיפור הבריאה:** האדם בשבוע הראשון והאישה בשבוע השני היא הסיבה להבדל. (ספר היובלים)
 2. **כפילות כמות הדם** בלידת נקבה הגורם לאריכות טומאת הלידה. (בכור שור)
 3. **טבעה הרך** של האישה דורש זמן החלמה ארוך יותר. (רמב"ן)
 4. **מבנה ביולוגי** של היולדת בין זרע זכר לנקבה. (חזקוני)
 5. **פוטנציאל החיים הטמון בנקבה** הופך את לידתה לעזיבת חיים כפולה מן האם.
 6. תוספת טומאת הנקבה אל טומאת האם – טומאה כפולה **משני נקבות**. (כלי יקר)
 7. **חיבת הבעל** אל האישה בלידת זכר. (הנציב)
 8. להחדיר ללב האם את **האחריות החינוכית** שלה לנקבה הגדולה מזכר. (רש"ר הירש)
- ב. יש הסוברים שההבדל אינו מהותי אלא **טכני / אישי**.
 1. **שוני באריכות זמן** יצירת הולד בין הזכר לנקבה. (ראב"ע)
 2. זכר מטמא רק שבעה ימים עקב הצורך **בברית המילה ביום השמיני**. (רד"צ הופמן)

ג. **הנושא במחלוקת בין ר' ישמעאל לחכמים.** כל האסכולה הראשונה (כולל ספר היובלים) משקפות את דעת ר' ישמעאל שיש הבדל מהותי בין איש לאישה בטבע הבריאה, אך לדעת חכמים שניהם שווים וכך מעיד אף המדע המודרני. (הרב יואל בן נון)

עמדה 1: ביאת חוה את האדם בשבוע השני ליצירה. (ספר היובלים)

הראשון שמסביר את סיבת ההבדל הוא למיטב ידיעתי מחבר ספר היובלים (ארץ ישראל, המאה השנייה לפני הספירה).

ספר היובלים פרק ג
(יא) **ובשבוע הראשון** נברא האדם ואשתו, **ובשבוע השני** הביא אותה אליו. (יב) לכן צותה כי תטמא שבעת ימים לבן, ושבועיים לבת. (יג) ויהי מקץ ארבעים יום לשבת האדם בארץ אשר נברא שם ונביא אותו אל גן העדן. (יד) על כן חרות על לוחות השמים: זאת תורת היולדת. (טו) כי תזריע וילדה זכר, וטמאה שבעת ימים כפי השבוע הראשון. (טז) ושלושים יום ושלושת ימים תשב בדמי טהרה, ובכל קודש לא תגע ואל המקדש לא תבוא עד מלאת הימים האלה היולדת זכר. (יז) ואם נקבה תלד וטמאה שבועיים כפי שני השבועים הראשונים. (יח) ושישים יום וששת ימים תשב על דמי טהרה והיו לה בכולם שמונים יום. (יט) ויהי כאשר מלאה האישה שמונים יום, ונביא אותה אל גן העדן, כי קדוש הוא מכל הארץ, וכל עץ הנטוע בו קדוש הוא. (כ) **לכן** משפט הימים האלה ליולדת בן או בת, לבל תיגע בכל קודש, ואל המקדש לא תבוא, עד מלאת לה הימים האלה לבן או לבת. (כא) זאת התורה והעדות הכתובה לבני ישראל לשמור אותה לעולם.

תמיכה:

כתוב בספר החובלים פרק ג' מפסוק ז והלאה את הסיבה.
האדם נברא בשבוע הראשון לבריאה לכן אם נולד בן זכר האישה טמאה שבוע.
האישה נבראה בשבוע השני לכן אם נולדה בת האישה טמאה שבועיים.
וכן כתוב בהמשך שהקב"ה הביא את האדם לגן עדן לאחר 40 יום ואת האישה לאחר 80 יום.
ולכן אם נולד זכר האישה תשב בדמי טהרה 40 יום על זכר ו80 יום על נקבה.

קושיה: שושנה בן דור

אני רואה שמיד קפצו לספר היובלים. הבסיס למה שכתוב שם נמצא כבר בספר ויקרא בתורה, פרק י"ב, פס' א'-ח'. ספר היובלים ניסה להסביר מדוע החוק בתורה הוא כפי שהוא.

תשובה:

בס' ויקרא נאמר שביום ה-40 לזכר ו80-15 לנקבה - האישה 'תשב על דמי טהרה' ורק 'בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא'. אך מכיוון ש'ביתא ישראל' הקפידו גם בבית על כל דיני הטהרה כבמקדש, לא היתה להם ברירה אלא לייחד לנשים בית נפרד.

תגובה 3: יוסי זיו

מה שעבורנו דיון תיאורטי, פסאודו מדעי,

היה אצל ביתא ישראל הלכה למעשה.
תנסה כל אחת וכל אחד מאתנו לדמיין מצב,
שבו ארבעים או שמונים יום לאחר הלידה היולדת והתינוק שוהים בבקתה מחוץ לכפר.
יש כאן ביטוי נוסף למסירות נפש פשוטה וטבעית בשמירת מצוות התורה.

עמדה 2: ד"ר יוסף פריאל - אוסף תשובות מהראשונים ואחרונים

גישה א' – בשל הבדל מהותי בין איש לאישה

1. ר' יוסף בכור שור (צרפת מאה 12): וגם ידעו רבותינו (משנה נידה ב,ו), שחמשה מראי דמים הטמאים באים ממקום הזיהום, ושאר מראי דם אינם ממקום הזיהום וטהורים. ולפיכך כשהאשה יולדת, הזיהום יוצא מגופה עם הוולד ומטהר את גופה ואז היא טמאה אפילו בלידה יבישתה. ולפי כי הדם מטהר, טהורה כל שלשים ושלוש לבעלה, שאין באותו דם זיהום שכבר יצא ונטהר הגוף. והבת - יוצא עמה זיהום כפלים וטמאה כפליים, ומטהרת הגוף כפליים, ואין דמה מזוהם עד ששים וששה.
2. ראב"ע: והשם גזר על הזכר כמספר הימים שתשלים צורתו בבטן, והנקבה - כפלים; וזה דבר ברור ומנוסה.
3. רמב"ם: וטעם הכפל בנקבה - או כדברי רבי אברהם, על דעת רבי ישמעאל שאמר (נדה ל ע"ב) שהזכר נגמר לארבעים ואחד והנקבה לשמונים ואחד. אבל לדעת חכמים שאמרו: 'אחד הזכר ואחד הנקבה - לארבעים ואחד', הטעם: בעבור כי טבע הנקבה קר ולח, והלבנה ברחם האם רבה מאד וקרה, ועל כן ילדה נקבה, ולפיכך היא צריכה נקיון גדול מפני רבוי הלחות והדם המעופש שבהן ומפני קרירותן, כידוע כי החולאים הקרים צריכים בנקיונם אריכות זמן יותר מן החמים.
4. חזקוני: נמצא בספר התולדות (?): יש באשה שבעה נקבים שלשה בימין ושלשה בשמאל ואחד באמצע. כשהזרע נכנס באותן שבימין תלד זכר ואם נכנס בשל שמאל תלד נקבה ואם נכנס בשל אמצע תלד טמטום או אנדרוגינוס. כשהיא שוכבת סמוך אחר הבעילה על צלע ימין, הזרע נכנס באותן נקבים של ימין וילדה זכר וממהרת הטומאה לצאת ולפיכך אינה טמאה אלא שבעת ימים וטהורה שלשה ושלשים יום. וכשהיא שוכבת סמוך אחר הבעילה על צלע שמאל, הזרע נכנס בנקבים של שמאל וילדת נקבה, ואין הטומאה ממהרת לצאת לפיכך טמאה שבועיים.

5. כלי יקר (הרב שלמה אפרים מלונטשיץ, פולין- פראג מאות 16-17): כי החטא הקדום של חוה הוא מקור נפתח לדמים טמאים אלו לחטאת ולנדה כמו שמצינו (בעירובין ק ע"ב): 'אמר רב יצחק בר אבדימי: "הרבה ארבה עצבונך" (בר' ג, טז) - אלו שני טיפי דמים דם נדה ודם בתולים כו'. וכן משמע בירושלמי פרק במה מדליקין (הל"ו) שחטא של חוה הוא מקור לדם נדה, לכך נאמר "וטהרה ממקור דמיה" כי כל הנשים צריכין טהרה על חטא ראשון אשר ממנו נתפשטה הטומאה והזוהמא בעולם וגרם לכל הנולדים טומאת ז' [..] וטעם לטומאת שבועיים לאשה עצמה בלידת נקיבה, דין הוא שתהיה לאשה טומאת פי שנים כנגד שתי נקיבות, כי כל נקיבה בפני עצמה נמשך לה טומאת ז' מן חטא הקדום על כל הנקיבות שבעולם, ע"כ מן הראוי שתטמא י"ד ימים: ז' של עצמה עוד ז' של בתה כי הוסיפה בעולם טומאה על טומאתה.

6. הנצי"ב (נפתלי צבי יהודה ברלין) מוולוז'ין (ליטא, מאה 19), העמק דבר: יש להוסיף ע"פ האגדה בנדה דף לא: תניא היה ר"מ אומר: מפני מה אמרה תורה נדה לשבעה? מפני שרגיל בה וקץ בה. א"ת תהא טמאה שבעת ימים כדי שתהיה חביבה על בעלה כשעת כניסתה לחופה. ולמדו זה הטעם ממקרא זה שהפסוק הקדים דמשה"ה היא טמאה באשר "כי תזריע" והיינו מעוברת ומסולקת מדמים ומותרת לבעלה. משום הכי נתן הכתוב לה שבעת ימי יולדת להיות אסורה לבעלה כמו נדה. ומשה"ה אם ילדה זכר שהולד מחבבה על בעלה, די בפרשה ז' ימים, ונקבה שאינה כן ה"ז מפרשה ממנו שבועיים.

גישה ב' – ההבדל הינו טכני / אישי ולא מהותי

7. רש"ר (ר' שמשון בן רפאל) הירש (גרמניה, מאה 19): ביום המילה הרי האב מקיים את הראשונה ממצוות האב על הבן, באותה שעה הוא גומר בדעתו להכין את בנו לחיי עתידו....

ואילו בלידת הבת נכפל אורך הדרך המביא לכלל טהרה ויש בכך כדי להחדיר ללב האם את כל רום מעלת תפקידה, שהרי עליה להיות מופת ודוגמה למי שעתידה להיות אשה בישראל. אכן, השפעת האם על מעלתה המוסרית של בתה היא כפליים מהשפעתה על בנה. שם, מרכז הכובד של החינוך הוא באב, שהרי הבנים רואים בו דוגמה ומופת לתפקיד הגברי שלהם, ואילו אצל הבנות האם היא גם מעצבת אופי וגם מופת ודוגמה. משום כך בשעת לידתן היא תתכונן כפליים, לטובתה ולטובתן להתהלך בדרך הטהרה והמוסר.

8. רד"צ הופמן (גרמניה מאה 19): שבלידת נקבה דרוש לאשה זמן ארוך כפליים מאשר בלידת זכר עד שתשוב למצבה הנורמלי. אך אפשר גם שהתורה הפחיתה את מספר ימי הטומאה בלידת זכר עד לשבעה ימים כדי שהיולדת תטהר ביום השמיני שהוא יום ברית מילה.

עמדה 3: רוני ביטאן ריחוק מהמקדש עקב פרישת עוצמת חיים רבה יותר מהאם בלידת הנקבה

זהו דין תורה, פרשת תזריע .

דרך אגב החיוב הוא לא להישאר בבית ,

אלא חלה טומאה על היולדת המונעת ממנה להיכנס להר הבית ולאכול קדשים (אולי בביתא ישראל היתה השלכה מעשית גם בזמן הזה) .

זאת מלבד הריחוק מבעלה של שבוע ושבועיים בהתאמה .

יש שהסבירו את ההבדל בכך שטומאה באופן כללי נובעת מעזיבת החיים ,

ובלידת נקבה, כיוון שזו בעצמה היא מקור לחיים ,

פרישת החיים מהאשה היולדת היא כפולה ולכן הטומאה בהתאם (אולי קשור לדיכאון שלאחר הלידה) .

עמדה 4: הרב יואל בן נון

כפי שכתבו כאן לפניי - רוב ההסברים, מספר היובלים ועד רוב פרשנינו (חוץ מהרש"ר הירש והרד"צ הופמן), ראו בהבדל של ימי הטומאה והטהרה בלידת זכר לעומת לידת נקבה, הבדל מהותי בין זכר לנקבה בטבע הבריאה, ואכן זו דעתו של רבי ישמעאל בסוגיית הגמרא המופלאה (נידה ל), ואולם רוב החכמים חלקו על רבי ישמעאל, והלכת חז"ל הכריעה לכיוון ההפוך מזה של ספר היובלים, כלומר, שאיש ואשה שווים מטבע הבריאה, וכך גם בהבנתם את הצלע ביצירת אשה מאיש כשני פרצופים שננסרו -

לפיכך, אני מצרף לכאן קטעי פתיחה ממאמר שלי בנושא, שאמור להתפרסם בספר עיון והלכה שלי שעוסק גם בנושאים אלה - הדברים חשובים במיוחד מפני ההבדלים העצומים במעלה ההיסטורי מכל הגלויות ובמיוחד מאתיופיה לירושלים ...

המסמך - מצורף